

Darius
KUČINSKAS

Kauno technologijos
universitetas

Lietuviška muzika perforuoto popieriaus ritinėliuose

ANOTACIJA. Straipsnyje toliau tęsiami autoriaus tyrimai, skirti JAV lietuvių išleistiems muzikos įrašams pianolai. Aprašomi naujai atrasti ritinėliai, nustatyti leidėjai, identifikuotos tų pačių kūrinių „klajonės“ tarp skirtingų ritinėlius gaminusių ir leidusių firmų. Išsamiau apžvelgiamos tokių įrašų radimosi aplinkybės, pateikiama naujų žinių apie muzikus, įgrojusius ar aranžavusius lietuvišką muziką pianolai, taip pat atskleidžiami nauji tarpkultūrinio bendradarbiavimo aspektai. Tyrime taikomi analitinis, lyginamasis, istorinių šaltinių analizės metodai. Atkreipiamas dėmesys, kad ritinėliai pianolai su lietuviškos muzikos įrašais vis dar mažai tyrinėti, nežinomas bendras jų kiekis, nuodugnai neišnagrinėta repertuaro struktūra, be to, pačių kūrinių identifikavimą ir tyrimus apsunkina tai, kad ritinėlių saugojimo vietose nėra instrumentų, kuriais būtų galima jų paklausyti. Lieka atviras ir lietuviškumo klausimas – dalis ritinėlių skirta populiariam to meto tarptautiniam repertuarui, dar kiti ritinėliai su lietuviškomis autorių pavardėmis yra išleisti tarp kitų tautų (dažniausiai lenkų) muzikos.

REIKŠMINIAI

ŽODŽIAI:

lietuviška muzika,
muzikos įrašai, pianola,
ritinėliai pianolai.

Lietuviška muzika, užfiksuota perforuoto popieriaus ritinėliuose, skirtuose mechaniniam pianinui – pianolai, sudaro reikšmingą, bet dar mažai tyrinėtą lietuvių muzikinės kultūros barą. Apie tokio tipo lietuviškos muzikos palikimą iki 2010 m. Lietuvos ir užsienio muzikologijos literatūroje nieko nebuvo rašyta. Jei apie šiuos „rolelius“, pasak J. Žilevičiaus (Žilevičius 1999: 301), ir buvo kas žinoma, tai jie, matyt, nebuvo deramai įvertinti ir rimtesnio dėmesio bei studijų nesulaukė. Kita vertus, Lietuvos archyvuose, muziejuose ir bibliotekose tokių ritinėlių nėra. Vienintelis lietuviškos muzikos įrašas pianolai, esantis Lietuvos teatro, muzikos ir kino muziejuje Vilniuje, atrodo, yra labiau atsitiktinis ir nėra vertas mokslinių tyrimų. Lietuviškos muzikos ritinėliai buvo išskirtinis XX a. 2-ojo ir 3-iojo dešimtmečio JAV lietuvių bendruomenės reiškinys. Šių ritinėlių leidybos laikas apima trumpą, bet intensyvių laikotarpį – nuo 1916 iki 1931 metų. Kiek jų iš viso buvo išleista, nėra žinoma. Šiandien sudarytas katalogas apima jau 350 vienetų. Palyginus su pirmuoju mėginimu parengti šių ritinėlių katalogą (Kučinskas 2010), aki-

vaizdu, kad per kelerius intensyvių paieškų ir tyrimų metus jų skaičius išaugo tris kartus. Tai gerokai papildė senąją li-tuanistikos diskografiją, kuri iki šiol daugiausia apsiribojo šelako plokštelėmis. Taigi intensyvesni lietuviškos muzikos įrašų pianolai tyrimai visų pirma turėtų pagilinti ir praplėsti mūsų pačių muzikinės kultūros istorijos suvokimą bei atskirti jos tarpsnių ypatumus.

Lietuviškos muzikos ritinėlių poreikis susiformavo natūraliai. Amerikos lietuviai norėjo kartu muzikuoti, daina prisiminti Tėvynę Lietuvą, artimuosius, išlaikyti savo tautines tradicijas ir kiek įmanoma – lietuvišką identitetą. XX a. pradžioje smarkiai išaugusi JAV lietuvių bendruomenė intensyviai plėtojo kultūrinę-socialinę veiklą, organizavo bendruomenės vakarus, o tam reikėjo savos muzikos. Tačiau ne visuomet tokiomis progomis pavykdavo rasti bent kiek profesionaliau muzikuojančių žmonių, tad grojantys ritinėliai kasdienių susibūrimų metu ar lankantis lietuvių išlaikomuose klubuose tapo labai paklausūs ir populiarūs, ypač ten organizuojamų šokių, švenčių ir kitų progų metu, juo labiau kad viską pinigais skaičiuojančioje šalyje už tokį muzikavimą nereikėjo papildomai mokėti.

Ritinėlių, ne tik lietuviškų, paplitimo priežastys buvo ir kitos. Augant JAV ekonomikai, stiprėjo šalies vidurinė klasė. Jos skiriamuoju (ir pirmiausia prestižo) bruožu tapo namuose turimas pianinas. Pagal statistikos duomenis, parduodamų pianinų skaičius JAV 2–3-juoju dešimtmečiu išaugo keliolika kartų ir sudarė kelių šimtų tūkstančių metinę apyvartą (Howard 2014). Lietuviai taip pat stengėsi namuose turėti pianinus. Nemažai jų įsigijo savaime grojančius instrumentus – pianolas. Tai leisdavo nepriekaištingai sklandžiai ir net virtuotiškai (jei taip būdavo aranžuota) atlikti mielas gimtines melodijas be jokio muzikinio išsilavinimo. Namų muzikavimo tradicija dar labiau paplito, kai ritinėlius pradėta leisti su žodžiais (pirmoji tokius ritinėlius išleido „Vocalstyle Song Roll“ firma) (1 pav.).

Jausdamos JAV tautinių bendruomenių poreikį turėti savo nacionalinės muzikos įrašų, kai kurios ritinėlius gaminančios firmos praplėtė savo asortimentą, orientuotą būtent į šiuos poreikius. Firmų savininkai ieškojo ir mielai priimdavo pasiūlymus išleisti „užsieniečių“ muziką¹. Tarp aktyviausiai save siekiančiųjų įteisinti Amerikoje buvo ir lietuviai. Jų bendruomenės atstovai kiek galėjo reikėsi įvairiose JAV visuomeninio,



1 pav. „Vocalstyle Song Roll“ firmos lietuviško įrašo etiketė

1 Šis svetimšalių terminas atsirado dėl to, kad JAV iš esmės formavosi anglakalbių bendruomenės pagrindu. Visų kitų tautybių atstovai ilgą laiką nesijautė visateisiai Amerikos nariai. Tai gerai atspindi QRS firmos katalogai – tautinių bendrijų muzika būdavo specialiai pažymėta raide F – *foreign*.



2 pav. Vinco Balutos aranžuota ir tikriausiai įgauta „Onytės polka“



3 pav. S. A. Perry'io įgroti lietuviški ritinėliai

kultūrinio, taip pat ir muzikinio gyvenimo srityse. Tad abipusis Amerikos muzikos leidėjų ir lietuvių siekis turėti savo muziką buvo vaisingas ir labai produktyvus. Iš lietuvių savo muziką ritinėlius gaminančioms firmoms ėmė siūlyti pavieniai chorų vadovai, vargonininkai, taip pat profesionalūs kompozitoriai – M. Petrauskas, V. Nickus ir kiti.

Tačiau kūriniai pianolai turėjo būti atitinkamai parengti. Tą atlikdavo firmose tam tikslui dirbantys pianistai aranžuotojai, puikiai išmanantys mechaninių instrumentų galimybes. Pateiktus kūrinius jie „pataisydavo“, papildydavo ar kitaip aranžudavo pagal savo skonį ir patirtį. Tik nedaugeliu atvejų jų pavardės būdavo įrašomos į ritinėlio etiketę. Dėl to šiandien nėra žinoma, kas iš tiesų pritaikė lietuvišką muziką pianolai. Leidėjai apsiribodavo abstrakčia nuoroda – *arranged* (angl. – aranžuota), ir dažniausiai tik instrumentinei muzikai. Liaudies dainų ir originalių kompozitorių opusų aranžuotojai pianolai liko istorijos užmarštyje. Dabar klausantis originalių kompozicijų įrašų ritinėliuose ir juos lyginant su natomis, tų pakeitimų kartais nėra daug, bet ir jie tikriausiai nebuvo suderinti su autoriumi. Žinomi tik keli atvejai, kai ritinėlio etiketėje yra nurodytas muzikos atlikėjas, įgrojęs / aranžavęs vieną ar kitą lietuvišką kūrinių. Tai pirmiausia patys kūrinių autoriai – Jonas Žemaitis, Vincentas Nickus, Mikas Petrauskas, taip pat keli firmose dirbę atlikėjai – Samas Perry'is, K. Echtneris, Osgood & Black, Vincas Baluta. Pastarasis kaip aranžuotojas nurodytas tik viename ritinėlyje (QRS, F8131 – „Onytės polka“), tad lieka abejonė, ar tai buvo vienkartinis Balutos įgrojimas, ar buvo ir daugiau jo parengtų ritinėlių (2 pav.).

Daugiau žinoma apie Samą A. Perry'į (1884–1936). Tai amerikietiškas Samuelio Abrahamo Perlšteino vardas. Baigęs Odesos universitetą, vėliau Vienos muzikos ir teatro akademiją, jis tapo koncertuojančiu Europos pianistu (Taylor 2014). Atvykęs į JAV daugiau nei dešimtmetį dirbo „Connorized Song Words“ firmoje; čia įgrojo per 500 įvairios muzikos ritinėlių, tarp jų – šiandien žinomus du lietuviškus ritinėlius (3 pav.).

Ar lietuviai kompozitoriai patys įgrodavo savo kūrinis, ar juos atlikdavo firmose dirbę muzikantai, nėra aišku. Kai kuriose etiketėse nurodyta, kas iš lietuvių autorių kūrinių aranžavo / įgrojo, bet archyvinių dokumentų apie tokią veiklą nerasta.

Šiandien yra žinoma, kad ritinėlius su lietuviška muzika leido keliolika firmų. Daugiausia šioje srityje nusipelnė „Connorized Song Words“, „US Word Roll“, QRS firmos. Jos išleido po kelias dešimtis ritinėlių (QRS – netgi per 130). Apie šias firmas jau rašyta anksčiau (Kučinskas 2014), todėl čia aptarsime kitus leidėjus. Pirmuosius lietuviškos muzikos ritinėlius 1916 m. išleido „Automatic Music Roll Co.“ Lietuviški šios firmos ritinėliai vienintelį kartą paminėti 1916 m. žurnale *Music Trade Review* (MTR, 1916, Vol. 62, Nr. 9, p. 21)². Visi įgroti kūriniai paimti iš J. Naujalio leidinio *8 lietuviškos tautiškos dainos*, išleisto 1906 m. Kaune (Naujalis 1906). Pagal jį išlaikytas ir ritinėlių nuoseklumas. Deja, pačių ritinėlių kol kas nepavyko atrasti, ir tai sunkina išsamesnį jų tyrimą.

Kitas mažiau žinomas leidėjas – Augustas Antpusaitis. Atrastuose ritinėliuose šio leidėjo pavardė rašoma keleriopai: Antpusaico isz leista rolle su zodzeis, Antpusat's Special, Antpusaitis, Antpusate. Leidėjo vardas nustatytas pagal transatlantinių laivų keleivių sąrašus, kuriuose minimas Augustas Antpusaitis, 41 m. prekybininkas iš Lietuvos (Astrauskas, Kučinskas 2013: 78). Viename iš reklaminių Antpusaičio lipdukų, užklijuotų ant ritinėlio dėžutės, nurodyta, kad A. Antpusaitis prekiaavo muzikos instrumentais, grotuvais, muzikos įrašais ir natomis. Remiantis ritinėlių numeracija, galima teigti, kad A. Antpusaitis išleido ne mažiau kaip 25 ritinėlius. Kai kurie jo ritinėliai pagaminti „Artista“ firmos³, kiti – „Connorized Song Words“. Tą patvirtina ritinėlio auselė su „Artista“ firmos užrašu ir vėliau „Connorized Song Words“ perleisti kai kurie Antpusaičio ritinėliai, išsaugant jo autorines teises (nuoroda etiketėje) (4 pav.).

Du ritinėlius su lietuviška muzika išleido „The Rudolph Wurlitzer Co.“ firma (5 pav.). Vokiečio imigranto 1853 m. Cincinatyje įkurta firma ilgainiui išaugo į vieną stambiausių Šiaurės Amerikos mechaninių muzikos instrumentų gamybos ir platinimo kompanijų.

² Žurnalo archyvas, prieiga per internetą: <http://mtr.arcade-museum.com>

³ Ritinėlių leidybos firma „Artista“ veikė Niujorke apie 1920 m. ir leido daugiausia populiarias italų dainas (Dyer 2013).



4 pav. Augusto Antpusaičio ritinėliai, pagaminti skirtingų firmų

ROLL No. 2483

Chimes Roll—For Piano Only

This roll not suitable for instruments with pipes
 Chimes of Westminster (Reverie for Piano with Imi-
 tation Church Chimes).....Harold Freeman
 Beautiful Chimes at Sunset, Reverie.....Arthur Lange
 Chimes of St. Joseph's Reverie.....Henry J. Donovan
 Trinity Bells, Novellette.....Billy James
 Chimes at Twilight, Reverie.....R. G. Gradi

ROLL No. 2484

Polish Music

Slubny Wieniec, Wiejski Taniec.....Fr. Przybylski
 Smiere Komara.....E. Kratochwil
 Wesota Mlynarka, Wiejski Taniec.....Fr. Przybylski
 Moj Wrobelku.....E. Kratochwil
 Nie! Ja Zenic Nieche Sie, Polka.....Valenty J. Bonk

ROLL No. 2485

Jewish Music

Die Greene Kosine.....Abe Schwartz
 Adesser Bulgar.....Abe Schwartz
 Liebes Schmerzen.....J. M. Runshisky
 Shuster halt sich Ba Dein Dratwe....Joseph Cherniowski
 Die Shaine Jugend.....Abe Schwartz

ROLL No. 2486

Lithuanian Music

Lithuanian March.....arr by K. Eichtner
 Lithuanian Westavia, Polka.....arr. by K. Eichtner
 Pade Espan, Waltz.....arr by K. Eichtner
 Lastacka Polka.....arr by K. Eichtner
 Lithuanian Galop.....arr. by K. Eichtner

ROLL No. 2487

Lithuanian Music

Secila Polka.....arr by K. Eichtner
 Szvilpis Marz.....arr by K. Eichtner
 Helena Polka.....arr by K. Eichtner
 Nekaltybe (Imocence) Waltz.....Vlach
 Stephanie Polka.....arr by K. Eichtner

ROLL No. 2488

Special Italian Roll

O Sole Mio, Italian Song (My Sunshine)....di Capua
 Sextette from "Lucia".....Donizetti
 Ciribiribin, Waltz.....Pestalozza
 Cavalleria Rusticana, Intermezzo.....Muscigni

ROLL No. 2489

German Music

Suzi, Heb Dich, Polka
 Aus der Jugendzeit.....R. Radecke
 Gehn Mir Mal Rubeber Schmidt Seiner Frau, Waltz...
Balle & Silver
 Nun Leb Wohl Du Kleine Gasse.....F. Silcher
 Madie Aus dem Schwarzen Wald, Polka.....Lesio Jessel

5 pav. „The Rudolph Wur-
 litzer Co.“ firmos katalo-
 ge greta kitų tautų mu-
 zikos ritinėlių paskelbti ir
 lietuviški

Greta pianinų ir pianolų ji garsėjo automatinėmis muzikinėmis dėžutėmis (*jukebox*), teatrų vargonais ir sėkmingai veikė net iki 1988 metų. Šios firmos išleisti lietuviški ritinėliai neturi atskiro pavadinimo, jie numeruoti pagal bendrą firmos seką – Nr. 2486 ir Nr. 2487. Ritinėliai ilgus trukmės, juose sujungta po penkis kūriniai. Nesunku atsekti, kad naujų kūrinių juose nėra – tai anksčiau kitų firmų („US Word Roll“, QRS) išleistos muzikos pakartojimas. Vienintelis skirtumas tas, kad kūriniai sujungti į vieną ritinėlį ir

pritaikyti ilgesniam nepertraukiamam muzikavimui. Pačių ritinėlių, deja, kol kas taip pat nepavyko surasti, kaip ir žinių apie firmą „American Music Roll Co.“

Dar viena lietuviškus ritinėlius išleidusi firma – „De Luxe Roll Corp“. Tai buvo Freiburge veikusios vokiečių firmos „M. Welte & Sone“ dukterinė įmonė, įkurta 1912 m. Niujorke. Vokiečių firma garsėjo tuo, kad gamino „reprodukcinės“ pianolas su papildoma įranga, kurią šiam instrumentui skirtas ritinėlis aktyvuodavo – taip būdavo atkuriamas natūralus atlikėjo muzikavimas su tempo agogika, dinamika ir pedalizacija⁴. Šios firmos kataloguose pavyko atrasti du su lituanistika susijusius ritinėlius. Pirmasis – tai F. Chopino „Lietuviškos dainos“ įrašas (ritinėlio Nr. C6912, paminėtas firmos 1925 m. kataloge), vargu ar apskritai priskirtinas lietuviškai muzikai, o antrajame (Nr. C7224) aiškiai nurodyta, kad įrašyta lietuviška kalėdinė giesmė⁵. Iš jos angliško pavadinimo galima spėti, kad apdainuojamas Kristaus gimimas. Lietuviško atitiktens vėlgi neįmanoma nustatyti neišklausius pačios muzikos, kadangi atrastas tik ritinėlio aprašas, pateiktas 1925 m. firmos kataloge ir dviejuose to meto periodiniuose leidiniuose⁶. Ar yra išlikęs pats ritinėlis, nėra žinoma.

Atskirą grupę sudaro ritinėliai, kurių lietuviškumas nėra toks akivaizdus. Šiuose ritinėliuose įrašytas tarptautinis, visoje Amerikoje ir net pasaulyje paplitęs repertuaras. Jų priskyrimas lietuviškiems ritinėliams tėra sąlyginis – formuojant lietuviškos muzikos katalogą pianolai formaliai vadovautasi nuoroda etiketėje: *Lithuanian*. Kaip žinoma, XX a. pirmojoje pusėje akivaizdžiai formavosi pasaulinės populiariosios muzikos tipas. Tie patys kūriniai, išvertus pavadinimą, būdavo atliekami įvairiose šalyse ir daugelio JAV tautinių bendrijų priimami kaip savi. Kai kurių jų pradinį šaltinį sunku nustatyti, nes etiketėje nurodytas pavadinimas būna gana laisvai išverstas, ir neišgirdus, kaip skamba pats kūrinys, neįmanoma jo identifikuoti. Prie tokių „lietuviškos muzikos“ (angl. *Lithuanian*) kūrinių reikėtų priskirti keliolika ritinėlių su juose įgrotu tarptautiniu repertuaru. Tai K. Eichtnerio „Padispanas“ (QRS, F7643 ir US, 12276), J. Hoerberio polka „Jutelym“ (angl. *you tell him*) (QRS, F7651), F. Przybylskio polka „Svieta pabaiga“ (QRS, F8128 ir US, 10457), J. Powiadowskio „Monapolio polka“ (QRS, F8129 ir US, 13059), E. Owczarskio „Vestuvių polka“ (QRS, F8130), K. Namyslowskio „Senelio polka“ (QRS F8466 ir US 10450) (iš tiesų tai garsioji klarneto polka), J. Strausso „Žydrojo Dunojaus valsas“ („Blue Danube Waltz“) (QRS, WF8727 ir US, 10453) ir J. Ivanovičiaus valsas „Dunojaus

4 Roberto Berkmano 2014 m. kovo 23 d. elektroninis laiškas straipsnio autoriui. Analogiška informacija apie „Welte-Mignon“ instrumentų valdymą pateikta internete: <http://en.wikipedia.org/wiki/Welte-Mignon>

5 Visas ritinėlio aprašas: C7224/Christmas Carols/ What a Wonder (Lithuanian Folk Song)/ Arr. by Dickinson.

6 *Presto*, 1925 11 21; *Music Trade Review*, 1925 11 28.



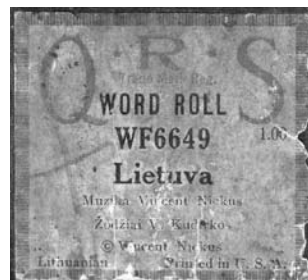
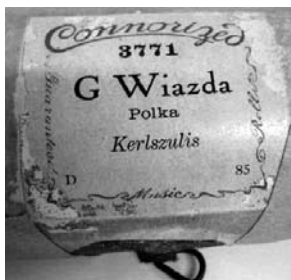
6 pav. Amerikos lietuvių „adaptuotas“ tarptautinis repertuaras

bangos“ (US, 10452), Havajų princesės Liliuokalani valsas „Sudievu tau“ („Farewell to thee“) (QRS, WF8740), Helenos, Barboros, Marijonos, Marcelės polkos ir net „Internacionalas“ (US, 43218) bei „Varšuvietė“ (US, 43229), kuriuos pianolai aranžavo M. Petrauskas. Toks platus tarptautinės (iš tiesų net ne lietuviškos) muzikos spektras rodo kelis dalykus. Pirmiausia aiškėja lietuvių bendruomenės siekis ne tik išlaikyti iš Lietuvos atsivežtas dainas ir šokius (tai aki-vaizdu iš daugelio ritinėlių pianolai), bet ir noras tapti „šiuolaikiškiems“, nebūti „provincialams“ ir greičiau integruotis į besiformuojančią Amerikos visuomenę. Kita vertus, lietuvių pamėgti kūriniai išties buvo nuostabūs muzikos šedevrai ir tokie populiarūs, kad jų pardavėjai, matyt, vardan prekyb- nio pelno sutiko ir su pakeistais pavadinimais, ir su etiketėse nurodyta skirtinga jų „tautine kilme“ (6 pav.).

Lietuviškų sąsajų randame dar kito tipo ritinėliuose. Jie yra išleisti tarp kitų tautų muzikos, bet autorių ar atli- kėjų pavardės lietuviškos – tai Vladas (Wladislaw) Grigai- tis ir V. Keršulis (7 pav.). Apie Keršulį žinių nėra, žinomi tik du jo įgroti ritinėliai – „Gwiazda“ („Connorized Song Words“, 3771) ir „Szalona polka“ („US Word Roll“; MTR, 1916 07 03 (Vol. 62, Nr. 23), p. 93)⁷. Apie V. Grigaitį (1890–1957) savo vardyne J. Žilevičius rašė: „Lietuvių kilmės len- kas. Labai gerbė lietuvius ir su jais palaikė artimus ryšius. <...> Patekęs į 1905 m. revoliuciją, buvo išsiųstas į Sibirą, iš kur pabėgo ir 1914 m. atvyko į JAV. <...> Pas jį mokėsi daug lietuvių vargonininkų. Harmonizavo daug lietuviškų giesmių ir dainų“ (Žilevičius 1999: 91–92). Šiandien apie Grigaitį galima pridurti, jog jis taip pat įgrojo keletą riti- nėlių pianolai, kuriuos išleido „Arto“ (Nr. 263), „Krieger“ (Nr. 30016) ir QRS (WF6877) firmos.

Vis dėlto ritinėlių repertuare daugiausia randame lietu- vių liaudies dainų ir originalių lietuvių kompozitorių kūrinių aranžuotų. Išsamią repertuaro analizę atliko R. Astrauskas

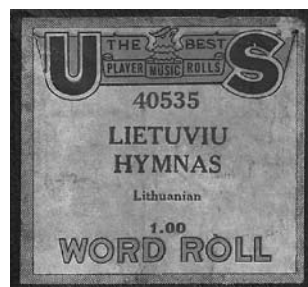
7 Kitas šio kūrinio įrašas paskelbtas internete: <https://archive.org/details/EdwardMikalJegoWesola-OrkiestraPolkaSzalona1929>



7 pav. V. Grigaičio ir V. Keršulio įgroti ritinėliai

(Astrauskas, Kučinskas 2013: 26–29). Čia pateiksime keletą papildomų įžvalgų. Visų pirma atkreiptinas dėmesys į tai, kad tuos pačius kūrinius perleisdavo skirtingos firmos. Tai susiję su didele firmų tarpusavio konkurencija, noru užimti didesnę rinkos dalį, ir tuo, akivaizdu, pasinaudojo ne tik lietuviai. Tokiais atvejais tie patys kūriniai būdavo pateikiami nurodant vis kitą pavadinimą, autorių ar autorių teisių savininką. Geriausiai tai iliustruoja lietuvių bendruomenėje populiariausias kūrinys – V. Kudirkos „Tautiška giesmė“ (8 pav.). Šios giesmės, sprendžiant iš užrašų etiketėse, buvo išleisti keturi skirtingi variantai. Juose nurodomi pavadinimai: „Lietuva“ (QRS, WF6649), „Lietuvių himnas“ (US, 40535), „Tautiškoji daina“ (QRS, WF7285), „Tautiška giesmė“ (QRS, WF8173). Atitinkamai įvairuoja etiketėse nurodyti autoriai – Č. Sasnauskas, M. Petrauskas, V. Nickus, V. Kudirka. Autorinės teisės taip pat priskiriamos vis kitiems asmenims – V. Nickui, I. Vaitkui, K. Strumskiui. Lyginant įrašus matyti tik vienur kitur papildomai pridėti pabalsiai, muzika pradedama lyg ir įžanga (nuo antros padalos), tačiau jų visų pagrindas yra vienas – V. Kudirkos giesmė.

Buvo ir kita skirtingų firmų tų pačių ritinėlių pakartojimo priežastis – dėl konkurencijos įvykę firmų bankrotai ar perpirkimai. Antai ilgą laiką tarpusavyje konkuravusios „US Word Roll“, „Victor Roll“, „Connorized Song Words“



8 pav. Skirtingi V. Kudirkos „Tautiškos giesmės“ leidimai



firmos turėjo nusileisti QRS firmai, kuri apie 1926 m. jas perpirko ir pakartotinai išleido tuos pačius kūrinius, bet jau su savo firmine etikete. Daugiausia QRS firma perleido „US Word Roll“ ir „Connorized Song Words“ anksčiau išleistą lietuvišką muziką (9 pav.).

Išvados



Apibendrinant galima teigti, kad lietuviškos muzikos įrašai pianolai vis dar teikia daug naujos ir vertingos informacijos apie lietuviškos muzikos sklaidą, jos sąsajas su kitų tautų muzikinėmis tradicijomis, repertuaru, pačiais muzikais. Ir nors tai yra išimtinai JAV lietuvių bendruomenės muzikinio gyvenimo fenomenas, jis išryškina bendruosius lietuvių bruožus – visais laikotarpiais ir įvairiausiomis sąlygomis siekį išsaugoti savo identitetą, sleikti savo tautinę muziką, propaguoti lietuvių autorių kompozicijas, bet kartu neatsilikti nuo tarptautinio muzikinio gyvenimo ir stengtis integruotis į pasaulinį kultūros kontekstą perimant, adaptuojant, sulietuvinant atskirus jos elementus. Kartais ši integracija, kai užsieniečių muzika perleidžiama tik pakeitus pavadinimą, atrodo nenatūrali, dirbtinė, bet kitais atvejais užsieniečių įgroti ritinėliai yra profesionaliau ir kūrybiškiau aranžuojami bei atliekami.



9 pav. QRS firmos perleisti kitų firmų ritinėliai

Aiškinantis ritinėlių priskyrimą mūsų kultūriniam kontekstui, tenka gerokai išplėsti šiuo metu įsisąmonintus lituanistikos horizontus. Čia reikia kalbėti ir apie verstinę ar „pasisavintą“ kitų tautų muziką, dažniausiai kaimynų lenkų, ir apie besiformuojantį tarptautinį / pasaulinį populiarios muzikos repertuarą (abiems atvejais etiketėse nurodoma, jog tai – lietuviška muzika), ir apie kitose tautinėse bendrijose besireiškiančius muzikus lietuviškomis pavardėmis, ir apie abejotinos meninės vertės kompozicijas, kurių autorystė apskritai dar nėra nustatyta.

Nuo 2010 m., kai lietuviškos muzikos ritinėliai pianolai tyrinėjami intensyviau, jų skaičius išaugo tris kartus (šiuo metu siekia 350). Akivaizdu, jog tai toli gražu ne riba –

iki šiol internetiniuose aukcionuose galima aptikti dar nežinomų, neregistruotų ritinėlių. Per tuos kelerius metus gerokai padaugėjo ritinėlius leidusių firmų (nuo keturių iki devynių), atrasti nauji archyviniai dokumentai (QRS firmos ritinėlių gamybos žurnalas, leidybos sutartys), identifikuota dalis ritinėliuose įgrotų muzikos kūrinių. Visa tai rodo, kad ši sritis dar laukia muzikologų dėmesio, o tai, kas jau atrasta ir iširta, svariai prisideda prie mūsų muzikinio kultūrinio gyvenimo pažinimo, praplečia jo atskirus epizodus.

Įteikta 2014 06 18
Priimta 2014 08 19

LITERATŪRA

- Astrauskas, R.; Kučinskas, D. *Lietuviška muzika pianolai*. Antologija. Kaunas: Technologija, 2013.
- Dyer, J. *Artista Piano Rolls* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.mmdigest.com/Archives/Digests/199804/1998.04.16.16.html>> [žiūrėta 2013 11 24].
- Howard, R. *Marketing history of the piano* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.cantos.org/Piano/History/marketing.html>> [žiūrėta 2014 04 16].
- Kučinskas, D. *Lietuviška muzika pianolai*. Katalogas. Kaunas: Technologija, 2010.
- Kučinskas, D. Lietuviškos muzikos įrašai pianolai ir jų sklaida JAV. *Kūrybos erdvės*, 2014, Nr. 19, p. 8–21.
- Naujalis, J. *8 lietuviškos tautiškos dainos*. Kaunas, 1906.
- Taylor, L. *Sam Perry. Biography* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.imdb.com/name/nm0675279/bio>> [žiūrėta 2014 05 16].
- [Žilevičius J.] *Lietuviai muzikai Vakaruose. Žilevičiaus vardynas*. Red. S. K. Jautokaitė. Stickney, IL: Amerikos lietuvių bibliotekos leidykla, 1999.

Lithuanian music for perforated paper rolls

SUMMARY. The article presents the author's continuous research on piano rolls published by Lithuanians in the USA. Newly discovered rolls, publishers and the identified transfer of the same music between different pianola music companies are discussed. Conditions of the appearance of these rolls are presented in a more detailed way, as well as newly collected information about the people who played, arranged or recorded Lithuanian music for piano rolls. New means of international collaboration are also revealed. Methods of analytical and comparative research together with an analysis of historical sources were used for this article. It is noted that Lithuanian music for pianola has not yet been researched enough, as even the final number of issues has not been determined. Recorded music and its variety has not been analyzed in detail yet either. And finally, it is difficult to identify recorded songs and original compositions themselves because of the lack of the music instrument (pianola) in archives and private collections where Lithuanian piano rolls are held. So it is impossible to listen to the music recorded on these rolls. Another question which still needs to be discussed more widely is the identity of Lithuanian rolls – that is, their Lithuanian-ness. Some of the “Lithuanian” rolls contain popular international music of that time, other rolls have been recorded by people with Lithuanian names but they have been published in the series of other national communities (most of all, amongst Polish music).

The conclusion has been made that Lithuanian music rolls highlight some specific cases where the Lithuanian community in the USA published and shared their music. This fact also discloses ways in which they integrated into the general international musical life. The addition of newly discovered rolls and archival documents has increased the number of existing rolls since 2010 three times (up to 350). This means that the research on Lithuanian piano rolls needs more time and efforts and that it is not yet complete.

KEYWORDS:

Lithuanian music,
music recordings,
pianola, piano rolls.